

یادی از استاد مرحوم دکتر سیدمحمود طباطبایی؛ طبیب ذوالفنون

رسول اسمعیلی پور^{۱*}، سیدمحمد علی طباطبایی^۲

۱. متخصص اخلاق پزشکی، عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی تبریز، تبریز، ایران.

۲. متخصص جراحی لثه و ایمپلنت، مشهد، ایران.

نامه به سردبیر

مهر ماه سال ۱۴۰۲ بود که خبر ناگوار درگذشت یکی از اساتید گرانقدر دانشگاه علوم پزشکی تهران، استاد سیدمحمود طباطبایی، در بین همکاران دانشگاهی پخش شد و باعث اندوه و ناراحتی بسیاری از جمله دانشجویان و اساتید حوزه اخلاق پزشکی گردید. استادی که به حق صاحب کمالات علمی، ادبی و معرفتی بود و با تواضع و رفتار اخلاق‌مدارانه خود، به دل و جان همکاران و دانشجویان خود نفوذ کرده بود. استاد طباطبایی در زندگی خود معلمی، طبابت، و دانشمندی را به تمام و کمال معنی بخشیده بود؛ به نحوی که به بیانی «طبیعی ذوالفنون» محسوب می‌شد. به این مناسبت، تلاش شد خلاصه‌ای از زندگانی گهربار این استاد ارجمند و ارزشمند نوشته شده و مورد استفاده سایر اندیشمندان قرار بگیرد. باشد که همه بتوانیم چنین اساتیدی را الگوی عملی و علمی خود در دانشگاه و در زندگی خصوصی خود قرار دهیم.

زندگینامه و تحصیلات

دکتر سیدمحمود طباطبایی در سوم دی ماه سال ۱۳۳۱ در شهر مقدس نجف و در یک خانواده عالم و روحانی پا به عرصه دنیا گذاشت. در سنین نوجوانی و جوانی دروس فقه را تا سطح اجتهاد در حوزه علمیه نجف و قم گذرانده و موفق به دریافت حکم اجتهاد شد. ایشان به دلیل علاقه و اشتیاق به کسب علم و دانش، در سال ۱۳۵۵ در کنکور سراسری شرکت نموده و پس از پذیرفته شدن در رشته پزشکی دانشگاه جندی شاپور اهواز به تحصیل در این رشته پرداختند.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۲۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۷/۲۱

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۸/۰۰

* نویسنده‌ی طرف مکاتبه:

رسول اسمعیلی پور

آدرس: مرکز تحقیقات تاریخ و فلسفه پزشکی،

دانشگاه علوم پزشکی تبریز، تبریز، ایران

کد پستی: ۵۱۶۶۰۳۷۱

تلفن: ۰۴۱ - ۳۳۳۶۶۰۷۹

Email: dresmalipour1348@gmail.com

یافتند. همچنین، در سال‌های بعد، در دانشگاه‌های علوم پزشکی مشهد، دانشکده علوم تربیتی دانشگاه فردوسی مشهد، دانشگاه‌های شهید بهشتی و علوم پزشکی تهران، و دیگر مراکز علمی و پژوهشی، به تدریس و پرورش پزشکان و دانشجویان بسیاری پرداختند. در سال حدود ۱۳۸۷ از مشهد با دعوت مسئولین وقت، به دانشگاه علوم پزشکی تهران، مرکز تحقیقات اخلاق و تاریخ پزشکی و گروه روانپزشکی انتقال یافت. این استاد برجسته، مرتبه استاد تمامی دانشگاه را پشت سر گذرانیدند و همزمان، به عضویت هیات ممتحنه‌ی بورده تخصصی روانپزشکی و روانشناسی بالینی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی درآمدند. مدتی را نیز تحت عنوان دبیر هیات ممتحنه‌ی بورده روانپزشکی، مسئول کمیته راهبردی آموزش پزشکی و تخصصی وزارت بهداشت و درمان آموزش پزشکی، و عضویت وابسته فرهنگستان علوم پزشکی فعالیت نمود.

ایشان در ضمن تحصیل و تدریس در رشته روانپزشکی به تحریر مقالات و نیز تالیف و ترجمه کتب پزشکی تاریخی هم پرداختند. کتاب «الحاوی» تالیف محمد زکریای رازی (شکل ۱) و نیز کتاب «الحشایش» (شکل ۲) (۲)، قدیمی‌ترین مرجع یونانی در امور پزشکی و داروسازی، تالیف دیوس قوریدوس، که هر دو از کتب معتبر و منبع درسی رشته طب سنتی است، را با کیفیت عالی ترجمه نمودند. این دو به عنوان کتاب سال جمهوری اسلامی در سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۹۲ برگزیده شدند و از طرف ریاست جمهوری کشور در سال ۱۳۹۲ مورد تقدیر قرار گرفتند.

دکتر طباطبایی در سال ۱۳۶۳ موفق به اخذ پزشکی عمومی خود شدند. سپس، در سال ۱۳۶۴ شروع به تحصیل در رشته تخصصی روانپزشکی در دانشگاه علوم پزشکی مشهد نموده و در نهایت، در سال ۱۳۶۸ موفق به اخذ تخصص روانپزشکی شدند.

فعالیت‌ها

دکتر سید محمود طباطبایی، به دنبال انقلاب فرهنگی (۱۳۵۹ تا ۱۳۶۲) و تعطیلی دانشگاه‌های کشور، مجاورت در مشهد مقدس را برگزیدند و به مدت چندین سال، مفتخر به خدمتگزاری بارگاه علی بن موسی‌الرضا علیه‌السلام بودند. در همین دوران که همزمان با فعالیت بزرگانی چون استاد محمود فرشچیان و استاد ظریف تبریزیان در آستان قدس رضوی بود، هنرهای نفیس نگارگری (مینیاتور)، تذهیب و تشعیر (گل و مرغ) را آموختند. علاوه بر آن، با مشاهده نسخ خطی موجود در موزه کتابخانه آستان قدس رضوی، که متعلق به دوره‌های مختلف تاریخ خط فارسی و عربی بود، با انواع رسم الخط از صدر اسلام تا بحال آشنا شده و در محضر خطاطان بزرگ هم‌دوره خویش، هنر خطاطی و خوشنویسی را نیز فرا گرفتند. استاد هنرمند با تلفیق هنر خطاطی با هنرهای چون معرق و صحافی که از پیش بدانها آراسته بودند، آثار هنری ارزشمندی آفریدند.

استاد طباطبایی پس از اتمام دوره انقلاب فرهنگی و با بازگشایی دانشگاه‌های کشور، در دانشگاه علوم پزشکی مشهد تحصیلات خود را تا پایان مقطع تخصص در رشته‌ی روانپزشکی ادامه دادند. ایشان در این دوره، مکرراً توفیق خدمت در مناطق جنگی استان خوزستان و درمان بیماران و مجروحان جنگ را

شکل شماره ۱- تصویر جلد کتاب الحاوی،
ترجمه و تصحیح استاد طباطبایی

شکل شماره ۲- تصویر جلد کتاب الحشایش،
ترجمه و تحقیق استاد طباطبایی

ویژگی‌ها و شخصیت استاد از نگاه اندیشمندان

رفتار علمی و اخلاقی استاد طباطبایی در طول خدمت خود در محیط دانشگاه، تحسین همگان را برانگیخت و ایشان را به عنوان یک استادی که می‌تواند به عنوان یک الگوی عملی در محیط دانشگاه قرار گیرد در دیدگان همگان به تصویر کشید. به

طوری که استاد دکتر علیرضا مرندی، رئیس فرهنگستان علوم پزشکی، مرحوم استاد طباطبایی را استادی وارسته، متدین، عالم دانشگاه معرفی نمودند (۳). استاد طباطبایی در جایی چنین بیانی دارند: «دانشگاه معبد من و کلاس درس محراب من است» (شکل ۳).

شکل شماره ۳- نوشته ای از مرحوم استاد طباطبایی که توسط هنرمند مطرح کشور، استاد داود نیکنام، خوشنویسی شده است. (این اثر توسط نویسنده اول مقاله حاضر به مرکز اخلاق و تاریخ پزشکی اهدا شده است.)

گرایش رفتار و منش استاد بیان نموده‌اند که عبارتند از: دقت‌گرایی، کیفیت‌گرایی، قناعت‌گرایی، آخرت‌گرایی، تقواگرایی، خلوت‌گرایی، و اهل بیت عصمت و طهارت‌گرایی (۳). استاد طباطبایی سال‌ها در مرکز تحقیقات اخلاق و تاریخ پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران، با حضور و راهنمایی خود،

تلاش‌های استاد طباطبایی در گروه روانپزشکی و انگیزه ایشان در ارتقاء و توسعه این گروه، خاطرات ارزشمندی در ذهن اساتید گروه روانپزشکی به جای گذاشته است. چنانکه استاد دکتر احمدعلی نوربالا، استاد طباطبایی را از نوادر روزگار و استاد بی بدیل علم و اخلاق و تاریخ دانسته و موارد هفتگانه‌ای را در

این استاد ذوالفنون، به جهت تلاش‌ها و زحمات ارزشمند خود همواره از طرف مسئولین کشوری و لشکری مورد تمجید و تقدیر قرار گرفته بودند؛ از جمله، تقدیر رئیس ستاد کل نیروهای مسلح وقت جهت خدمات صادقانه در تیم‌های پزشکی دوران دفاع مقدس، و تقدیر به عنوان «مولف برگزیده حوزه سلامت» که قبلاً اشاره شد.

تالیفات

برخی تالیفات استاد عبارتند از:

- تصحیح، تحقیق، ترجمه، تطبیق و پی نوشت خلاصه کتاب الحاوی محمدبن زکریای رازی، جلد دوم، گیاهان دارویی (۵).
- تصحیح، تحقیق، ترجمه، تطبیق و پی نوشت خلاصه کتاب الحاوی محمدبن زکریای رازی، جلد سوم، فرآورده های گیاهی و جانوری و کانی‌ها و مواد متفرقه (۶).
- تصحیح، تحقیق، ترجمه، تطبیق و پی نوشت جلد اول بیماری‌ها و اختلالات جسمی و روانی و مبانی داروشناسی و بهداشت (۱).
- تصحیح، تحقیق، ترجمه، تطبیق، پی نوشت و یافتن مطالب مخدوش و حذف شده از کتاب الحشائش تالیف دیسقوریدوس، پزشک یونان باستان (۲).
- استاد مقالات متعددی در زمینه روانپزشکی، فقه پزشکی و اخلاق پزشکی نیز به رشته تحریر در آورده اند (۷، ۸، ۹، ۱۰).
- ایشان تالیفات بسیار ارزشمند دیگری نیز دارند که در زمان حیات استاد، ناتمام ماندند.

خاتمه

در پایان، دست‌نوشته‌ای از استاد مرحوم دکتر سیدمحمود

نقش حیاتی در موفقیت دانشجویان دوره دکتری تخصصی اخلاق پزشکی داشت و در بین سایر اساتید مرکز جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده بود. ایشان با رفتار دقیق علمی و عملی خود، اساتید و دانشجویان را شیفته خود کرده بود. استاد دکتر باقر لاریجانی درگذشت ایشان را برای مرکز تحقیقات اخلاق و تاریخ پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران یک حادثه غم‌انگیز توصیف کرده و اظهار نمودند: «دقت مرحوم دکتر طباطبایی در فهم نوشته های قدما بسیار جدی بود. ایشان در پرداختن به میراث مکتوب از افراد صاحب نظر بود». تسلط به پزشکی و عربی، عجزین شده با دقت وافر، ارزش کار ایشان را صد چندان کرده بود. استاد لاریجانی همچنین استاد طباطبایی را انسانی وقت شناس، ساده زیست و رازدار معرفی کرده و اذعان کردند که مرکز تحقیقات اخلاق و تاریخ پزشکی، عالمی با سواد و متشرع، با اطلاعات وسیع در حوزه‌های مختلف مرتبط و با تعهد دینی گران سنگ را از دست داد (۳).

تلاش استاد طباطبایی در تحقیق و ترجمه متون قدیمی دانشمندان برجسته اسلامی از جمله رازی از ویژگی‌های منحصر به فردی بود که ایشان را در زمره دانشمندان رازی‌شناس قرار داده است. استاد دانشمند دکتر احد فرامرز قراملکی در مقاله خود «تحت عنوان طبقه‌بندی جریان‌های رازی‌شناسی در ایران و غرب» چنین آورده است:

«سیدمحمود طباطبایی دیگر رازی‌شناس پرکار ایرانی بوده است. او الحاوی رازی را به روش علمی و انتقادی تصحیح و با توضیحات مقایسه‌ای با طب و داروسازی جدید، به فارسی منتشر کرده است. از این دایره المعارف بزرگ ۲۵ جلدی تا کنون تنها سه جلد منتشر شده است. [مرحوم استاد] طباطبایی منبع اصلی رازی، یعنی اثر مهم دیسقوریدس، را احیا کرده است» (۴).

طباطبایی را مرور می‌کنیم:

«طی حدود ۳۷ سال خدمت در دانشگاه، علیرغم رسیدن به موقعیت‌های برتر در فعالیت‌های آموزشی، درمانی و پژوهشی، دبیری بورد تخصصی و عضویت در چندین بورد بالینی و علوم پایه، دریافت جایزه کتاب سال «دو بار طی دو دهه» و ارائه صدها پایان‌نامه، مقاله، تألیف، ترجمه و آثار هنری که هیچ‌گونه تبلیغی برای آنها نکرده‌ام. بیشترین ارزش وجودی خود را در ارائه هرچه مناسب‌تر و کاربردی‌تر موضوع‌های آموزشی در کلاس‌ها و کنفرانس‌ها، و همچنین، [ارائه] بهترین و شایسته‌ترین خدمات به مراجعین سرپایی و بستری در محل کار به صورت تمام وقت می‌دانسته‌ام؛ و همواره بیشترین قدردانی و ارزش‌گذاری را از فراگیران مقاطع مختلف تحصیلی و مراجعین به بیمارستان و درمانگاه، دریافت کرده و همین کافی بود تا ارزش و جایگاه خود را در زندگی بشناسم، درک کنم و با وجدان قوی به وظایف خود پایبند بوده، نیازی به مشوق‌های تشریفاتی و نمایشی که برای برخی از افراد جامعه، بسیار حیاتی و ضروری بوده و هستند، نداشته باشم.»

تشکر و قدردانی

در این نوشته از برخی مطالب ارائه شده در کتابچه یادبود استاد سیدمحمود طباطبایی که در مراسم چهلم استاد توسط مرکز تحقیقات اخلاق و تاریخ پزشکی چاپ شده بود، نیز استفاده شده است. از خانواده محترم مرحوم استاد طباطبایی، استاد ارجمند آقای دکتر احمدعلی نوربالا و استاد ارجمند آقای دکتر باقر لاریجانی (سرپرست مرکز تحقیقات اخلاق و تاریخ پزشکی) برای تکمیل مطالب، قدردانی و تشکر می‌نمایم. نویسنده اول، دانشجوی سابق استاد، و نویسنده دوم، فرزند استاد هستند.

منابع

1. Tabatabaei SM. Physical and mental diseases and disorders and the basics of pharmacology and health, Summary of the Al-Hawi Muhammad bin Zakariya Razi along with the summary of the Mofidol khales. Mashhad: Mashhad University of Medical Sciences and Health Services, 2014 (1393 SH), Vol. One. [in Persian]
2. Tabatabaei SM. Discouridos (Al-Hashaish): Basics of medicine and application of herbal, animal and mineral drugs and toxicology. Tehran: Tehran University of Medical Sciences, 2012 (1391 SH). [in Persian]
3. Esmalipour R. Tabibeh Zolfunoon. Tehran: Medical ethics and history of Medicine research center, 2023 (1402 SH). [in Persian]
4. Faramarz Qaramelki A. Categorizing the studies on RAZI, Mirror of Heritage, 2012;10(1 (50)):235-250. Available from: <https://sid.ir/paper/147392/en> [in Persian]
5. Tabatabaei SM. Medicinal herbs, Summary of the book Al-Hawi Muhammad bin Zakariya Razi. Mashhad: Mashhad University of Medical Sciences and Health Services, Mashhad, Second edition, 2011 (1390 SH), Vol. 2. [in Persian]
6. Tabatabaei SM. Plant and animal products, minerals and miscellaneous materials Medicinal herbs, Summary of the book Al-Hawi Muhammad bin Zakariya Razi. Mashhad: Mashhad University of Medical Sciences and Health Services, Second edition, 2011 (1390 SH), Vol. 3. [in Persian]
7. Mohagheghi M A, Tabatabaei S M, Tabrizchi N, Sajjadi Jazi S J, Larijani B, Seyedi S M, et al. The Professor's Mission in the Cultural and Spiritual Education of Students; A case study of Higher Health Education. IJMEHM 2023; 16 (S1): 11 <http://ijme.tums.ac.ir/article-1-6667-fa.html> [in Persian]
8. Tabatabaei SM. An analysis of the subject of brain death from the lexical, jurisprudential and medical viewpoint. IJMEHM 2013; 6 (2): 1-16. <http://ijme.tums.ac.ir/article-1-5097-fa.html> [in Persian]
9. Tabatabaei S M, Alam-al-Hoda SH. The realm of medical jurisprudence and medical ethics. IJMEHM 2012; 5(5): 1-9. <http://ijme.tums.ac.ir/article-1-97-fa.html> [in Persian]
10. Tabatabaei SM, Tabatabaei MA. Comparative comparison of normative and abnormal personality criteria from the perspective of specialized texts of behavioral sciences and the school of Islam. Medicine and Spiritual Cultivation, 2016; 21(2): 25, 2016; 21(2): 25. [in Persian]

A Memorial of the Late Professor Seyed Mahmood Tabatabaei, "Tabibe Zolfonun"

Rasool Esmalipour^{*1}, Seyed Mohammadali Tabatabaei²

1. Assistant Professor, Medical Philosophy and History Research Center, Tabriz University of Medical Sciences, Tabriz, Iran.

2. Periodontal surgeon and implantologist, Mashhad, Iran.

Received: 14 September 2024

Accepted: 12 October 2024

Published: 00 October 2024

Abstract

This Article has no Abstract.

*Corresponding Author

Rasool Esmalipour

Address: Assistant Professor, Medical Philosophy and History Research Center, Tabriz University of Medical Sciences, Tabriz, Iran.

Postal Code : 51665371

Tel: 98 41 33 36 65 79

Email: dresmalipour1348@gmail.com

Citation to this article:

Esmalipour R, Tabatabaei M. A memorial of the late Professor Seyed Mahmood Tabatabaei, "Tabibe Zolfonun". Iranian Journal of Medical Ethics and History of Medicine. 2024; 17:Article number: 12.

